

Відгук

про дисертаційне дослідження **Ван Чжеціна**
«Формування духовної культури майбутніх учителів
музичного мистецтва засобами хорових творів»

подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
014 Середня освіта (Музичне мистецтво) галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка.

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Формування духовної культури особистості у всі часи було і залишається важливою змістовною константою освітніх систем цивілізованих країн світу. Виняткову цінність у цьому контексті становить історичний досвід України та Китаю. Його наукове осмислення розширює методологічні межі для порівняльного аналізу різних освітніх систем, невід'ємною складовою яких є мистецька освіта. Відзначимо виняткову світоглядну, культуротворчу та морально-етичну місію вчителя музичного мистецтва в сучасному освітньому просторі. У ньому отримують відбиток складні реалії сьогодення, наявність в суспільстві, зокрема в середовищі молоді, не лише позитивних, а й негативних тенденцій. Плідна праця науковців на теренах педагогіки актуалізує проблему формування духовної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. Духовність, як риса особистості, становить концептуальне ядро його професіограми. Актуальність проблеми, її недостатня науково-теоретична розробленість, а також наявність низки протиріч зумовили вибір теми дисертаційного дослідження Ван Чжеціна «Формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами хорових творів». Отже, тема дисертації є актуальною, сформульованою коректно та відповідною до спеціальності 01 – Освіта/Педагогіка 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Дисертаційне дослідження Ван Чжеціна виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри музичного мистецтва і хореографії факультету музичної та хореографічної освіти Державного закладу

«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» і здійснене в межах дослідження проблеми «Теорія і методика підготовки майбутніх фахівців мистецького та мистецько-педагогічного профілю в контексті соціокультурної парадигми» (реєстраційний номер 0120U002017).

Досягнення мети дослідження – теоретичне обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка методики формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами хорових творів вимагало розв'язання низки завдань, які визначені відповідно до концепції дисертації.

Теоретико-методологічну основу дослідження детермінували: загальні положення теорії культури; теорія діалогу культур; культурологічні концепції; праці з розгляду питань теорії та практики взаємодії культури та духовного розвитку суспільства; різноманітні підходи до визначення феномену духовності; праці, присвячені психології формування духовності особистості; концепції розгляду духовності в контексті ментальності особистості; дослідження, присвячені вдосконаленню фахової, зокрема диригентсько-хорової підготовки здобувачів. Підкреслимо глибоке осмислення автором масиву іноземних джерел з проблем духовності та диригентсько-хорової підготовки фахівців, у тому числі представників китайської філософської та педагогічної думки.

У дисертації до наукового обігу вводиться визначення сутності та структури феномена духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, формування якого здійснюється засобами хорових творів; ґрунтовно окреслюються перспективи використання системності явища в широкому мистецько-освітньому просторі.

Ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків

Теоретичні та методичні засади дослідження Ван Чжеціна, наукова новизна, практичне значення результатів дозволяють констатувати струнку логіку подання тексту, доцільність запропонованої структури дисертації, змістовну наповненість усіх розділів роботи.

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; висвітлено теоретико-методологічну основу; розкрито методи і наукову новизну, практичне значення; представлено апробацію результатів, публікації, структуру дисертації. Здобувачем визначено чотири завдання, спрямованих на досягнення мети дослідження.

Обґрунтовуючи у *першому розділі* теоретичні засади дослідження проблеми формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами хорових творів, автор висвітлює експлікацію поняття «культура» в наукових дослідженнях. Наголошується на тісній взаємодії культури і освіти. Висловлюється думка, що культура «являє собою універсальне поєднання всіх життєво важливих для людини сфер життя і саме рівень її розвитку, який є визначальним вектором у побудові життєвого сценарію більшості людей» (с. 34).

Предметом окремого розгляду є виявлення відмінностей між культурою і цивілізацією. Відзначається, що вони взаємодіють між собою, натомість цивілізація «є соціальною організацією культури, механізмом її функціонування в суспільстві; відображає рівень розвитку суспільства, який зумовлений рівнем розвитку культури» (с. 46). Дисертація містить низку положень щодо нового розуміння сутності культури в різні історичні періоди.

Теоретичний аналіз широкого кола джерел дозволив автору зробити висновок щодо гуманістичного змісту культури, спрямованої на розвиток духовно-багатої і вільної особистості, який стає якісною характеристикою функціонування суспільства та духовно-практичного освоєння людиною світу і самої себе у процесі матеріальної, духовної та художньої діяльності (с. 57).

У підрозділі 1.2 автор розкриває сутність понять духовності, духовної культури у наукових інтерпретаціях Аристотеля, Платона, Г. Гегеля, І. Канта, П. Могіли, Г. Сковороди, М. Драгоманова, М. Костомарова, М. Грушевського, С. Русової, П. Юркевича та ін. Відзначається, що категорія

духовності в наукових дослідженнях психолого-педагогічної спрямованості нерідко розглядається в контексті ментальності особистості (О. Олексюк, О. Отич, О. Рудницька, О. Реброва, М. Ткач, Г. Шевченко та ін.). Результатом аналітичної джерельної роботи є узагальнення автора щодо тісного діалектичного взаємозв'язку духовності та духовної культури особистості. Духовну культуру майбутніх учителів музичного мистецтва науковець розуміє як «інтегровану фахово-значущу якість, що характеризує міру осягнення особистістю загальнокультурних та мистецьких цінностей національної та світової спадщини як основи особистісного саморозвитку та творчої самореалізації в професійно-педагогічній діяльності» (с.87).

Низку цінних положень містить наступний підрозділ дисертації, присвячений висвітленню естетичної сутності феномену хорового мистецтва. В роботі здійснюється аналіз еволюції хорового мистецтва України і Китаю. Науковою цінністю володіє представлена в дисертації періодизація хорового мистецтва Китаю, ілюстрована великою кількістю історико-культурної інформації. Наголошено, що духовний та культуротворчий потенціал хорової музики цих країн виявляє тісні контекстуальні зв'язки з національними традиціями; має своїм підґрунтям автентичну пісенну творчість, яка віддзеркалює духовну спадщину народу та особливості його ментальності.

Зміст *другого розділу* дисертації Ван Чжеціна пов'язаний з обґрунтуванням методичних засад формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вивчення хорових творів. Перший підрозділ містить розробку наукових підходів та принципів формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами хорових творів. Висока культура наукового мислення автора дозволила йому довести ефективність для розв'язання завдань дослідження культурологічного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного, аксіологічного, комунікативного та художньо-

інтегрального підходів. Зазначимо, що концепція дослідження базується на розумінні інтегрального підходу як системотвірного, такого, що поєднує інші підходи між собою. Його зміст базується на ціннісному ставленні як основі духовної культури та відображає опанування хоровою музикою контекстуально, на тлі цілісних історико-культурних процесів. «Разом із тим, інтегральність передбачає врахування цілісності процесу музичного мислення й пізнання музики в єдності її сприймання, переживання, осмислення, виконавської інтерпретації, багатоскладової комунікації, зокрема і діяльній активності із проявом креативного потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва» (с. 133).

Розроблена автором відповідна до підходів система принципів фокусує найважливіші площини хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, як-от: виконавську, теоретичну і методичну; єдність і баланс сприймання, проживання і перетворення інформації про хорову музику, загальнолюдських й особистісних цінностей хорової спадщини; рефлексію музичних хорових творів та власного ставлення до них; вивчення хорових творів та спонукання до їх інтерпретації; опору на міжособистісну комунікацію суб'єктів освітнього процесу, що безпосередньо виявляє сутність духовної культури особистості майбутнього вчителя.

У другому підрозділі обґрунтовано педагогічні умови формування феномену, що досліджується. Умовами ефективного формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва обрано: систематичне й цілеспрямоване розширення мистецького світогляду майбутніх учителів музичного мистецтва; стимулювання в студентів інтересу та потреби щодо розуміння творів хорового мистецтва; наявність позитивних емоційних стимулів та створення високодуховної атмосфери під час навчання в аудиторній та позааудиторній роботі; активізація творчої самореалізації студентів у професійно-педагогічній діяльності.

Система педагогічних умов відповідає концептуальному осмисленню етапів та доцільних, системно організованих методичних кластерів.

Інформаційно-пізнавальний етап дослідження реалізується методами освітньо-інформаційного лекторія, відео-лекторія, аналітично-пошуковим, бесідами, диспутами, дискусіями, завданнями у процесі самостійної роботи студентів. Мотиваційно-ціннісний етап вимагав застосування методів створення позитивної мотивації, лекції, лекції-конференції, бесіди, інтерв'ю, відео-інтерв'ю, творчих завдань «Інтелектуальний штурм» «Педагогічний брейн-ринг», «Зустріч в колі», аналізу і порівняння, аналізу драматургії хорового твору, створення художньої презентації хорового твору. Креативно-продуктивний етап супроводжувався застосуванням методів: стимулювання самостійно-пошукової роботи, WebQuest'у, інформаційних аудіо-, відео-, інтернет-методів, майстер-класу, наведення, спостереження, психологічної установки, аналогії і контрасту. Оцінно-рефлексивний етап передбачав використання методів: есе, тренінгу комунікативних здібностей майбутнього учителя, самооцінювання студентів, музичної вітальні, художньо-просвітницьких проєктів, позанавчальних виховних заходів у школі, індивідуальної роботи з музично обдарованими дітьми, концертів, конкурсів, аутотренінгу.

Модель формування духовної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва узагальнює концептуальне рухання науковця від мети формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва до результату її сформованості.

У *третьому розділі* «Експериментально-дослідницька робота з формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва» розв'язувалось четверте завдання, розроблялася діагностична процедура замірювання сформованості духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, здійснювалася перевірка ефективності методики.

У підрозділі 3.1 увага приділялась розробці компонентів, критеріїв, показників та рівнів духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва та дослідженню стану сформованості явища на констатувальному етапі експериментального дослідження.

Розробляючи структуру феномену, що досліджується, автор обґрунтовує компонентну структуру духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва (світоглядний, аксіологічний, емотивний, праксеологічний) та конкретизує зміст компонентів. Розроблено та описано критеріальну базу дослідження: когнітивно-інтелектуальний, ціннісно-орієнтаційний, емоційно-чуттєвий, творчо-виконавський з двома відповідниками показниками до кожного критерію. Визначено та конкретизовано рівні досліджуваної якості: високий (творчий), достатній (оптимальний), середній (репродуктивний) та низький (емпіричний) (с. 175).

Автором описується перебіг та результати пошуково-розвідувального та констатувального етапу експерименту, спрямованого на розв'язання завдань: визначення загального стану сформованості духовної культури в майбутніх учителів музичного мистецтва; визначення методів діагностики сформованості духовної культури студентів засобами хорових творів; проведення констатувального експерименту та аналіз його результатів (с. 180). Серед методів, ефективних на цьому етапі експерименту, названо: опитування, бесіду, інтерв'ю, озвучену анкету, контрольні роботи; завдання творчого характеру; педагогічне спостереження та ін. з конкретизованою педагогічною метою кожного з них.

Зокрема, «Озвучена анкета» містила твори світової та національної музичної культури, а саме: Дж. Россіні – «Каватина Фігаро з опери «Севільський цирюльник»; Дж. Верді – Пісенька Герцога з опери «Ріголето», «Ave Maria» для мішаного хору, «Молитва» – хор з опери «Сила долі», «Va, pensiero» – хор з третього акту опери «Набукко», Реквієм – № 2 «Kyrie eleison»; В. Моцарта – «Реквієм», частини «Requiem aeternam», «Lacrimosa»; Й. Штрауса – «Казки Віденського лісу»; Ж. Бізе – «Хабанера» з опери «Кармен»; Бах-Гуно – «Аве Марія», «Страсті за Матвієм» – заключний хор першої частини «O Mensch, bewein dein' Sünde groß»; Ф. Шуберта – «Аве Марія»; українські пісні «Дивлюсь я на небо» (музика Л. Александрової, гарм. В. Заремби), «Нащо мені чорні брови» (музика Д. Бонковського),

«Тихесенький вечір» (музика К. Стеценка), «Тихо над річкою» (музика П. Батюка); відомі китайські народні пісні «Ніч в пустелі» (沙漠中的夜晚) й «Легенда» (传奇) (с. 183).

Формувальний етап експерименту мав на меті розв'язання таких завдань: надання студентам знань щодо сутності та змісту поняття «духовна культура» в особистісному, культурологічному та педагогічному аспектах; розвиток в здобувачів прагнення до самореалізації своїх здібностей через аналіз хорових партитур та інтерпретацію хорових творів; формування інтересу до пізнавальної та художньо-просвітницької діяльності в галузі музичного мистецтва через розкриття його багатогранності; розвиток в студентів здатності щодо розуміння хорового твору і відчуття емоційного впливу твору хорового мистецтва на власну життєву позицію; формування в здобувачів готовності щодо роботи в школі з метою залучення учнів до мистецтва хорового співу (с.198). Він був організований за етапами та методами, які конкретизували подану інформацію у підрозділі 2.2.

Викликають інтерес деталізовані, мотивовані творчі завдання формувального експерименту з великим обсягом хорових творів та інформації про хорове мистецтво. Зокрема, для формування в учасників експерименту вмінь щодо розуміння змісту хорових творів, застосовувався музичний матеріал: М. Березовський. Хоровий концерт «Не отвержи мене во время старости», Д. Бортнянський. «Славу співаєм», Л. Дичко. Антифон № 2 з «Літургії», М. Скорик. «Духовний концерт-реквієм для мішаного хору, сопрано та тенору», О. Польовий. «Урочиста меса»: «Кугіе» та «Gloria», Ма Гешунь. Ораторія «Помазаник», Л. Мейсон. «Nearer, My God, to Thee» (с. 210).

Перевірка отриманих результатів здійснювалась за допомогою критерію кутового перетворення Фішера, що підтвердило ефективність запропонованої авторської методики формування духовної культури

майбутніх учителів музичного мистецтва засобами хорових творів і визначило успішне розв'язання четвертого завдання.

Вагомим здобутком дисертації Ван Чжеціна є її наукова новизна, яка полягає в тому, що *вперше*: визначено сутність і структуру феномена «духовна культура майбутніх учителів музичного мистецтва», формування якого здійснюється засобами хорових творів; розкрито структуру духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва через інформаційно-світоглядну, аксіологічну, емоційно-оцінну, інтерактивну функції, у вигляді сукупності світоглядного, аксіологічного, емотивного, праксеологічного компонентів; розроблено критерії та показники оцінювання компонентів, а саме: когнітивно-інтелектуальний (глибина знань світової та національної музичної культури в обсязі програми з музичного мистецтва загальноосвітньої школи; ступінь прояву стійкого інтересу до пізнавальної діяльності в галузі музичного мистецтва та духовної культури); ціннісно-орієнтаційний (міра спрямованості ціннісних орієнтацій у галузі музичного мистецтва; міра здатності здійснювати художньо-педагогічний аналіз музичного твору з метою передачі його змісту учням); емоційно-чуттєвий (ступінь активного сприймання твору музичного мистецтва впродовж його звучання; уміння відчувати зміни в емоційній структурі музичного твору, музичного образу); творчо-виконавський (міра здатності щодо створення виконавської інтерпретації музичного твору; ступінь сформованості потреби до самовираження у професійно-педагогічній діяльності); розроблено, перевірено та впроваджено у педагогічну практику мистецьких закладів вищої освіти методику поетапного формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами хорових творів, визначено й обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють формуванню духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійно-педагогічної підготовки. Автором *уточнено* сутність низки понять: культура, духовність, духовна культура, духовний потенціал хорового мистецтва.

Подальшого розвитку набули: зміст, теорія і методика формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами хорових творів.

Обґрунтованість висхідних теоретично-методологічних положень, цілісність та системність вивчення формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами хорових творів, концептуальна стрункість та логічність, використання комплексу методів, відповідних предмету і завданням дослідження, об'єктивність результатів вибірки, результативність впровадження матеріалів дослідження в освітній процес на факультеті музичної та хореографічної освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», обробка емпіричних даних статистичними методами зумовили вірогідність результатів дослідження Ван Чжеціна.

Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях

Основні результати дисертації висвітлено у 14 публікаціях автора, які написані українською, англійською, китайською мовами, з них: 3 статті у наукових фахових виданнях України категорії Б, 1 стаття в зарубіжному науковому виданні, 9 праць апробаційного характеру. Публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Спрямованість науково-практичних конференцій, зміст статей здобувача, в яких відображено основні положення і результати проведених досліджень повною мірою розкривають порушену проблему формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами хорових творів. Вважаємо, що дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаємо за необхідне висловити в дискусійному аспекті наступні положення та побажання до представленої дисертаційної роботи:

1. На нашу думку, бажано було б конкретніше подати співвідношення поняття «духовна культура» та інших видів культур, описаних у дослідженні.
2. Відмічаючи, як позитивне, наявність значної кількості опрацьованої автором наукової літератури, вважаємо, що робота значно б виграла, якби теоретична частина дослідження, зокрема п.1.1. та п.1.2., містила аналітичну складову, власну думку автора щодо досліджуваного поняття.
3. Серед методів формувального експерименту автором зазначено спрямованість на психологічну установку як один із чинників формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Однак в дисертації вона не отримала детального висвітлення, хоча викликає значний інтерес.
4. Поза увагою дисертанта залишився такий важливий чинник процесу формування духовної культури учителя музичного мистецтва як визначення ролі викладача закладу вищої освіти, який, на нашу думку, має бути прикладом для наслідування.
5. У дисертації автором представлено етапи становлення хорового мистецтва в Україні та Китаї. Можливо доцільним було б активізувати увагу на персоналіях і схарактеризувати творчу діяльність провідних хорових диригентів кожної країни.

Натомість висловлені зауваження та запитання мають рекомендаційний характер і не ставлять під сумнів результати виконаної Ван Чжеціном роботи.

Загальний висновок

Спираючись на вищезазначене, з урахуванням наукової новизни викладених у роботі положень, теоретичної та практичної значущості досягнутих у ній результатів, можна стверджувати, що дисертація **«Формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами хорових творів»** має завершений, цілісний, авторський характер і відповідає чинним вимогам п. п. 6, 7, 8, 11 «Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор, Ван Чжецін заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри музичного мистецтва і
методики навчання

Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

09.01.2024

А. М.
Підпис: **Анатолій МАРТИНЮК**

Засвідчую:

Нач. ВК

Вікторія Ірина Олександрівна